

Kooperative Foretagender og deres Beskatning.

Strøbemærkninger til Dr. Pios Foredrag.

Af

Marcus Rubin.

Dr. Pio deler de kooperative (økonomiske) Foretagender i Forbrugsforeninger, Produktionsforeninger, Andelsselskaber og almindelige Aktieselskaber. De sidste kan, efter hans Mening, beskattes ved en Indkomstskat — hvis man i det hele vil beskatte juridiske Personer —, de tre første ikke, fordi der ingen Indkomst, intet Overskud er at beskatte. Aktieselskaberne er kapitalistiske Foretagender med Profit for Øje, de øvrige Selskaber har ingen Profit for Øje og er ikke kapitalistiske.

Allerede paa dette Punkt maa jeg tage Afstand. At den Forening af Mennesker, som hver for sig stikker en Kapital i et Foretagende, for at dettes Produkter kan tilflyde dem til billigere Pris, end om hver enkelt skulde fremstille dem selv eller købe dem andetsteds, ikke arbejder »kapitalistisk«, er vanskeligt at indse. Den kapitalistiske Produktionsform opstod eller rettere fik omfattende Dimensioner, da man ved Hjælp af opsparat fri Kapital naaede til at drive Produktion i stor

Stil. Og da Nytten af at have de store Kapitaler til Raadighed efterhaanden blev klar for alle, slog nu og da mange smaa Kapitalister sig sammen for at forskaffe sig dem, naar den enkelte ikke havde nok. Derved opstod Aktieselskaber. Spørg den lille Brødhandler eller Skomager, med hvilke Øjne han betragter disse kooperative Foretagender, og hvorfor han ikke konkurrerer med dem; den stakkels kapitalløse Mand vil vise sine bare Hænder frem og spørge, hvormed? Han har ikke Kapital og kan derfor ikke holde Pris med hine, der har Kapitalen og kan underbyde ham. Det kapitalistiske Foretagende arbejder med Kapital, og dets Arbejdsmaade er bestemt herved; Foretagendets Formaal eller Overskudets Anvendelse — til Uddeling af »Profit« eller til Nedsættelse af Prisen eller til Udvidelse af Foretagendet eller til Oprettelse af nye Foretagender — har intet med den Ting at gøre.

Men medens saaledes Formaalet ikke forandrer Foretagendets kapitalistiske Karakter, saa kan det selvfølgelig danne Skel i andre Henseender. En Forbrugsforening har til Formaal at skaffe Medlemmerne deres Konsum til billigere Pris ved Indkøb en gros, end de kan faa det en detail. Kapitalen fremkommer ved et direkte Laan eller ved Kredit hos Sælgeren eller ved Indskud fra Medlemmerne — forsaavidt er det et kapitalistisk Handelsforetagende —; men Formaalet er ikke at gøre Forretning med de indkøbte Varer, men kun at uddele dem til Medlemmerne til en gros Priser.

Hvad der herved spares, er ikke Indkomst og kan ikke danne noget Indkomstskatte-Objekt. Men maaske er det alligevel uretfærdigt, at Besparelsen ikke

rammes af Skat. Ganske vist er det nemlig klart, at den, der plejer at købe for 10 Kr. Smør, ikke faar sin »Indkomst« forhøjet med 2 Kr., fordi han for Fremtiden kan skaffe sig samme Smørmængde for 8 Kr.; men han bliver økonomisk bedre stillet end hans Medborger, der ikke er i Stand dertil, han kan bruge $\frac{1}{4}$ mere Smør eller for 2 Kr. Ost, og en Forbrugsskat pr. Pd. af Smør eller Ost vilde altsaa ramme ham. Indirekte kommer han til at betale for Evnen til billigere Forbrug ved en progressiv Indkomstskat og ved Selskabsbeskatning, men en direkte Udgiftsskat — hvis en saadan ikke af andre Grunde havde uovervindelige Mangler — vilde naturligvis virke sikrere. Dog, som sagt, Indkomstskatten har ikke og kan ikke have Udgiftsbesparelser til Genstand for Beskatning, og det er kun en nødvendig Følge heraf, at naar Forbrugsforeningen sælger til sine Medlemmer til almindelige Detailpriser, men til Gengæld udbetaler dem kontant den indvundne Rabat — hvad der altsaa blot beror paa en Regnskabsordning —, er denne Rabat ikke heller i Enkeltmands Haand skattepligtig.

Mindre sikkert er det derimod, om ikke Foreningen, hvis dens Medlemmer har dannet en Aktiekapital, bør betale Skat af denne —, dersom man overhovedet beskatter Aktieselskaber. Dr. Pio gør herimod gældende, at naar denne Kapital kun faar og kun maa faa 4 pCt. Rente, er den ikke at betragte anderledes end et Obligationslaan; den er ikke stillet til Raadighed for at faa »Profit«, men kun for at muliggøre det billigere Indkøb, og det samme kunde være opnaaet ved et 4 pCt.s Laan. Der kunde nu meget vel tænkes en Beskatningsform, hvor ogsaa Laanet i Selskabets Haand ifaldt

Skat, om end dette ikke kan ske ved en Indkomstskat. Men hvis denne rammer de 4 pCt. hos et almindeligt Aktieselskab — der jo ogsaa kunde faa et tilsvarende Laan —, ses der egentlig ingen Grund til ikke at ramme dem her, forsaavidt det i det hele er Selskabskapitalen og den dermed forbundne Magt, man vil ramme. Om denne Magt benyttes til foruden de 4 pCt. at skaffe sig yderligere Procenter, der saa beskattes, eller til at skaffe sig billigere Varer, hvad der ikke kan beskattes, vedkommer ikke det Motiv, der ligger til Grund for at ville ramme Selskabskapitalerne, uagtet man alt én Gang har ramt dem i Enkeltpersonernes Haand.

Den samme Betragtning kommer frem overfor Produktionsforeninger. Hvis disse kun giver 4 pCt. Rente og iøvrigt driver Virksomheden for at give Medlemmerne de fremstillede Varer til saa billig en Pris som muligt, kan det sidstnævnte Formaal ikke rammes af Indkomstskatten, men vel de 4 pCt., d. e. den Kapital, med hvilken Selskabet konkurrerer med den enkelte Næringsdrivende og muligvis bøjer ham. Ovenikøbet gør imidlertid Dr. Pio gældende, at Forholdet ikke forandres, fordi en saadan Forening ogsaa sælger sine Varer til Ikke-Medlemmer, men at tværtimod dette er et Udslag af »Altruisme«, idet Ikke-Medlemmer jo faar Varen til den billigere Pris, uden at garantere Foretagendet eller at have »laant« det Kapital (skudt Andele ind). Denne Altruisme turde dog være af en særlig Art. Hvis Foreningen har 100,000 Kr., som den vil forrente med 4 pCt., og den gjerne vil sælge sin Vare til $x \div a$, samtidig med at Salgsprisen hos en endnu kapitalkraftigere Producent, trods dennes »Profit«,

er x , da kan det meget godt være, at dette kun kan opnaas ved en større Produktion, end man tør indlade sig paa, naar man kun har Foreningsmedlemmerne at henvende sig til. Iøvrigt vil der jo heller ingen kunne kontrolere, om saavel Forenings- som Ikke-Foreningsmedlemmer faar Varen til den allernøjeste Pris, det er gørligt at sælge den for, samtidig med at man yder de 4 pCt. Og om end det mulige Overskud da ikke anvendes til at forøge Aktieudbyttet, men til nye Foretagender —, hvem siger saa, at disse falder i Ikke-Foreningsmedlemmernes Smag? Selv om man derfor vil undlade en Aktiebeskatning af Forbrugsforeningens og i Forbindelse dermed af Produktionsforeningens Aktier, naar begge holder sig strængt til Medlemmerne og til Formaalet, at forskaffe disse deres Forbrug billigere — ved Køb eller ved egen Fremstilling —, saa maa dog sikkert Foreningen finde sig i at betragtes som en almindelig »Forretning«, naar den har Alverden til Købere. Gensidigheden er borte, og Køberne udenfor muliggør en Avance, hvis Anvendelse de ikke kan kontrolere, og som kommer Køberne indenfor tilgode.

Men i hvert Fald hører Altruismen op, naar vi kommer over til Andelsselskaberne. Til Bestemmelse af disses Karakter er det efter mit Skøn vildledende, naar Dr. Pio udtaler, at lige saa lidt som der er skabt nogen ny Institution, fordi en Bonde benytter sin Nabos Mejeri, er dette Tilfældet, fordi hundrede Bønder benytter et Fællesmejeri i en selvstændig Bygning. Der er nu en Gang Forskel paa, om jeg har lejet et Værelse ud til en logerende, eller er Hotelejer. Et dansk Landbrugs-Andelsforetagende

er en ganske selvstændig industriel Forretning, til hvilken Andelshaverne leverer Raaprodukterne. Hvad enten dernæst Bønder leverer Mælk, Svin, Roer til Fabriker for Smør, Flæsk, Sukker, eller Skovejere Tømmer til et fælles Savskæreri, Klædefabrikanter til et fælles Herreskræderi osv., bliver Forholdet det samme. Overalt er der Tale om moderne storindustrielle Foretagender, hvor det ejendommelige netop er, at det ikke er to eller tre Bønder, der bliver enige om at lave Smør sammen, men at man ved fælles Kapital- eller Kredithjælp starter et omfattende Foretagende for at nyde Fordelen af dettes større Mulighed for en Udnyttelse af de moderne Produktions- og Afsætningsmidler. Der er tilmed en bestemt Arbejdets Deling tilstede. Et er at opdrætte Svin, et andet at fremstille Flæsk, et er at dyrke Roer, et andet at producere Sukker, et at dyrke Kartofler eller Korn, et andet at lave Brændevin o. s. fr. Naturligvis kan den videre Forædling finde Sted hos samme Ejer, hvor Raaproduktet fremstilles — mange Steder sker sligt jo endnu —, men bedre og givtigere foregaar det under selvstændige Former, afpassede til den videre Fabrikation.

Naar juridiske Personer, særlig Aktieselskaber, selvstændigt beskattes, synes det derfor saare nærliggende ogsaa at beskatte Andelsforetagender. Om hundrede Mennesker hver leverer et Andelslagteri 100 Kr. til Indkøb af Svin, eller de leverer Svinene in natura, kan ikke forandre Slagteriets Karakter. Noget andet er, at det kan være vanskeligt ved Andelsforetagendet at præcisere Skatteobjektet paa Grund af Foretagendets ejendommelige finansielle

Forretningsgang. Naar der ingen Aktiekapital er, men al Kapital er laant mod Andelshavernes Kavtion, bliver der jo ingen »Dividende« at ramme, og naar Andelshaverne paa Forhaand faar Overpris for deres Varer, kan jo endog Overskudet forvandles til Under-skud. Hvorledes en Skattelovgivning praktisk vil stille sig overfor den Art Forretnings- og Regnskabsform — der iøvrigt i sig selv kunde blive ret farlig — er et Spørgsmaal for sig; men at Overskudet ved Foretagendet ikke adskiller sig fra Aktieselskabsoverskudet, synes mig utvivlsomt. Naturligvis kommer Mælkeleverandøren, hvis Mejeriet skal betale Skat, til at betale to Gange ligesom almindelige Aktionærer, men det ligger i, at imod Sædvane vender Forretningens Overskud tilbage til dens Leve- randører. Dette gælder dog ikke f. Eks. for de Centrifuger, der bruges, idet den Avance, der er paa den i Centrifugerne anlagte Kapital, ikke kommer til Uddeling til Maskinfabrikanterne, men til Landmændene; ogsaa af denne Avance maa der betales to Gange Skat, én Gang af Selskabet, én Gang af Mælkeleverandørerne, for hvis indskudte Penge eller Kredit Maskinproduktionen er taget i Tjeneste.

— Til Gunst for Aktieselskabers Beskatning kan der tale, at de optræder som selvstændige, kapitalstærke, særlig konkurrencedygtige Forretningsvæsener, med Indtægter, der er lette at konstatere, og som ellers let delvis forsvinder, naar de enten kommer Udlændinge til Gode — et Forhold, der ved den kommunale Beskatning af Aktieselskaber gentager sig overfor udenbys Aktieindehavere — eller er fordelte i meget smaa Partier hos mange Enkelt-

mænd. Men at der paa den anden Side fremkommer en Dobbeltbeskatning, der i sin Grund er uforenelig med Indkomstskattens almindelige Principer, og der i visse Tilfælde endog kan virke meget haardt, lader sig ikke bestride.

Nogen principiel Forskel mellem Aktieselskaber og Andelsforetagender lader sig næppe opstille og vel knap nok heller mellem hines Aktiekapitaler og dem, med hvilke alle andre kooperative Foretagender virker. Beskatningsmæssigt set vilde man imidlertid kunne forsvare at gøre en Forskel paa Smaafolks Sammenskud til Brug for billigere Tilvejebringelse for dem selv af Konsumvarer — hvor alvorlig end ogsaa denne Konkurrence kan blive for Enkeltforretningerne — og de egentlige Forretningsvirksomheder, oftest støttede til velstillede Folks Kapitalhenlæggelser. Overfor Andelsforetagender, hvor de sidstnævnte Momenter ikke kommer i Betragtning, kan man i Danmark vise hen til, at disse Virksomheder væsentligst er af industriel-agrarisk Art, og selv om man ikke vil indrømme, at den agrariske Industri paa Grund af dens bærende Betydning herhjemme bør støttes mere end anden, bevirker dens Udbredthed og selve Andelsformen, at den udgør en saa integrerende Del af Landbrugernes Eje og har en saa afgørende Betydning for deres Indkomster, at en Dobbeltbeskatning her vilde ramme adskilligt mere føleligt, end det ellers som Regel er Tilfældet, hvor Aktiebesiddelsen udgør en forholdsvis ringe Del af »sovende Deltageres« Kapital og ikke staar i direkte Forbindelse med deres egentlige Erhverv. De nye Skattelove beskatter som bekendt alle Aktieselskaber o. l., hvis

Formaal ikke er af velgørende eller human Art, men derimod beskatter de kun i det Tilfælde »Forbrugs- og Produktions- samt andre samvirkende Foreninger, naar den Virksomhed, der er Foreningens Hoved-øjemed, udstrækkes over Medlemmernes Kreds«. Hvorledes herefter Beskatningsmyndighederne i Stat og Kommune kommer til i Praksis at stille sig til de kooperative Foretagender, og hvordan disse — incl. Aktieselskaberne — vil stille sig overfor Beskatningen, bliver det den nærmeste Fremtid forbeholdt at gøre Erfaringer om. Helt klare er Forholdene ingenlunde overalt, og de kan maaske endog forsætlig forplumres.

Til disse Betragtninger om Sagen selv kunde jeg ønske at føje et Par Bemærkninger om Dr. Pios Metode. Han er en stor Ven af Kategorier, i Afhandlinger og i mundtlige Diskussioner. Nu behøver man jo ikke at opholde sig ved Kategoriens Nytte og Nødvendighed, men Misbrugen af den ligger nær ved Brugen. Kategorien omfatter Ting (Begreber) med visse fælles Egenskaber, hvilke netop muliggør deres Samling ind under den paagældende Kategori, men iøvrigt forskelligartede, da ellers Kategorien var overflødig. Det gælder jo derfor om stadig at huske, at kun under visse Synspunkter følges Tingene ad, og at de i anden Sammenhæng maa omgrupperes.

Dr. Pio har, saavidt jeg forstaar, overfor Paa- ligningen af en Indkomstskat faaet fat i, hvad man maaske kunde kalde den indirekte Indkomst, Besparelsen, der ikke kan indkomstbeskattes. Denne Besparelse opstaar, baade naar tre Rentiers slaar sig

sammen om at købe et Oksehoved Vin i Bordeaux — hvorved de faar deres Forbrug af Vin billigere, end om hver enkelt køber Vin en detail i København —, og naar hundrede Landbrugere slaar sig sammen om at lade deres Mælk kærne til Smør, hvorved de faar deres Produktion billigere, end om hver enkelt selv producerer sit Smør. Med dette Besparelsens Fællesreb holder han de kooperative Foretagender sammen, hvad der til en Tid er hans Ret, men slæber endvidere over Stok og Sten med dem, hvad han har højlig Uret i. Han véd saare godt, at medens Besparelser i umiddelbart Konsum ikke faar noget Udslag i Indkomstforøgelse, er Besparelsen ved Produktionen af Varer, der sælges, en af de ypperste Former for Tilvejebringelse af Indkomst; men han er under Besparelsens Ban og kan ikke komme løs. Og videre: han ser meget vel, at et er en Arbejderkooperation, der til sig selv bager billigt Brød, et andet en Brødfabrik, der henvender sig til den store Almenhed, et tredje en Andelsinstitution, der gennem sin storindustrielle Virksomhed betinger det halve Lands Velfærd; men de maa ikke skilles, naar de én Gang er kommen i Baas sammen. Og endelig: den Kategori, han har forelsket sig i, kører som et Jernbanetog ubarmhjertig ind i andre, som dog med langt større Ret holder paa Sporet; ihvorvel Spørgsmaalet drejer sig om Beskatning af Aktieselskaber, sammenstillede med andre Kooperationsforetagender, skal de Aktier, der indbetales til de store Forbrugs- eller Produktionsforeninger, eller der muliggør Andelsforetagender, borteskamoteres, og det uagtet Foretagenderne netop har det fælles

med alle andre Aktieselskaber, at de virker ved den Sammenhobning af Smaakapitaler til Storkapital, som overalt har rejst hele Spørgsmaalet om Aktiebeskatningen, samtidig med at man overalt har været sig den derved opstaaede Dobbeltbeskatning fuldt bevidst.

Dr. Pio mener sikkert, at hans Metode er den rette, og at uden den er baade Videnskab og Praksis — den lovgivende Praksis — umulig. Men den videnskabelige Forskning bevæger sig gennem en uafbrudt Veksling mellem Syntese og Analyse, Sammenfatning og Opløsning; uden hin mister man Enheden, uden denne Mangfoldigheden, og opererer man med falske Enheder, idet man ser bort fra Mangfoldighederne, kan man lige saa godt som Enhed operere »med det Ord: Schnur i Leksikonet, der for det første betyder en Snor, for det andet en Sønnekone; der manglede blot, at det Ord: Schnur for det tredje skulde betyde en Kamel, for det fjerde en Støvekost«. (»Enten—Eller«, Diapsalmata).

Hvad Lovgivningen angaar, er den sig meget vel Kategoriernes Formalisme bevidst, og at hvad der formaliter kan gaa ind i en Kategori ved de Egenskaber, der passer til Etiketten, realiter bør udelukkes paa Grund af Egenskaber, der gør en Udsondring nødvendig. Engelske Love holder meget af i Spidsen for Loven at angive, hvad der i det givne Tilfælde skal forstaas ved de forskellige Kategorier, Loven anvender. Den nu foreliggende danske Indkomstskattelov angiver i sin § 4, hvad der skal henregnes til Indkomst, i sin § 5 hvad der ikke skal henregnes til Indkomst. Ikke destomindre vil det her som ellers blive en Opgave for Administration og

Domstole at prøve for mangfoldige enkelte Tilfælde, der kan gaa ind under Kategorierne, om de ogsaa skal henregnes derunder — ifølge Lovgiverens virkelige Mening — eller om de divergerende Egenskaber fører dem andetstedshen.

Ikke blot til umiddelbar praktisk Brug, men ogsaa ved enhver videnskabelig Undersøgelse, maa man ved sit Tankearbejde uafbrudt konferere med Realiteterne, der baade er Begyndelsen og Enden, i Teori som i Praxis; gør man ikke dette, vil let Tænkningen kun blive til en Art Sport, og denne kan blive ørkesløs, ja skadelig.